Володимир Набоков

Чарівник

«Як мені порозумітися з тобою? — думалося йому, доки думалося. — Це ж бо не блуд. Груба розпуста всеїдна; тонка — передбачає пересичення. Але якщо й було в мене п’ять-шість нормальних романів, що бліда випадковість їхня порівняно з моїм єдиним пломенем? То як же? Це ж не математика східного любострастя: ніжність здобичі обернено пропорційна віку. О ні, це для мене не ступінь загального, а щось цілком відрубне від загального; не коштовніше, а неоціненне. Що ж тоді? Хвороба, злочинність? Та чи сумісні з ними сумління і сором, делікатність і страх, влада над собою і чуйність — бо й у думках припустити не можу, що заподію біль або викличу незабутню огиду. Дурниці; я не розбещувач. У тих обмеженнях, які ставлю мріянню, у тих масках, які вигадую йому, коли, в умовах дійсності, уявляю непомітний метод задоволення пристрасті, є рятівна софістика. Я кишеньковий злодій, а не зломщик. Хоча, можливо, на круглому острові, з маленькою П'ятницею (не просто безпека, а права здичавіння, чи це — порочне коло з пальмою в центрі?). Розумом знаючи, що Євфратський абрикос шкідливий лише в консервах; що гріх невіддільний від цивільного побуту; що в усіх гігієн є свої гієни; знаючи, крім того, що цей самий розум не проти опошлити те, що інакше йому не дається... Скидаю і піднімаюся вище. Що, коли прекрасне саме й доступне крізь тонку оболонку, тобто поки вона ще не затвердла, не заросла, не втратила аромату і мерехтіння, через які проникаєш до тремтливої зірки прекрасного? Адже навіть і в цих межах я вишукано розбірливий: далеко не кожна школярка приваблює мене, — скільки їх на сірій ранковій вулиці, дебелих, худющих, у бісері прищиків або в окулярах, — такі мені настільки ж цікаві в міркуванні любовному, як іншому — сира жінка-друг. Взагалі ж, незалежно від особливого почуття, мені добре з усілякими дітьми, по-простому — знаю, був би пристрасним батьком у ходовому образі слова — і ось, досі не можу вирішити, чи це природне доповнення, чи бісівська суперечність. Тут волаю до закону ступеня, який відкинув там, де він був образливим: часто намагався я впіймати себе на переході від одного виду ніжності до іншого, від простого до особливого — дуже хотілося б знати, чи витісняють вони одне одного, чи треба все-таки розводити їх по різних родах, чи то — рідкісне цвітіння папороті моєї темної душі, — бо якщо їх два, значить, є дві краси, і тоді запрошена естетика шумно сідає між двох стільців (доля всякого дуалізму). Зате зворотний шлях, від особливого до простого, мені трохи ясніший: перше ніби віднімається в хвилину його вгамування, і це вказувало б на дійсність однорідної суми почуттів — якби тут була дійсною застосовність арифметичних правил. Дивно, дивно — і найдивніше, що, можливо, під виглядом обговорення дивини я лише намагаюся домогтися виправдання провини».

Так приблизно борсалася в ньому думка. На щастя, він мав тонку і досить прибуткову професію, що охолоджує розум, вгамовує дотик, живить зір яскравою цяткою на чорному оксамиті — тут були і цифри, і кольори, і цілі кришталеві системи, — і траплялося, що місяцями уява сиділа на ланцюгу, ледь ланцюгом побрязкуючи. Крім того, до сорока років, чимало намучившись безплідним самоспаленням, він навчився регулювати тугу і лицемірно примирився з думкою, що тільки щасливий збіг обставин, найвипадковіша здача долі може зрідка скласти миттєву подобу неможливого. Він беріг у пам'яті ці нечисленні хвилини з сумною шляхетністю (все-таки — милість) і сумною усмішкою (все-

таки — життя обманув). Так, ще в політехнічні роки, підтягуючи з елементарної геометрії молодшу сестру товариша — сонну, бліденьку, з оксамитовим поглядом і двома чорними косицями, — він жодного разу до неї не доторкнувся, але самої близькості її вовняної сукні було достатньо, аби лінії починали тремтіти й танути, все пересувалося в інший вимір таємним пружним підтюпцем — і знову був твердий стілець, лампа, гімназистка, що пише. Решта удач були в такому ж лаконічному роді: дзиґа з локоном на оці, у шкіряному кабінеті, де він чекав на її батька, — калатання в грудях — «а лоскоту боїшся?» — або та, інша, з пряниковими лопатками, що показувала йому в перекресленому кутку сонячного двору чорний салат, який жував зеленого кролика. Жалюгідні, квапливі хвилини, з роками ходіння і розшуку між ними, але й за кожну таку він готовий був заплатити будь-яку ціну (посередниць, втім, просив не турбуватися), і, згадуючи цих рідкісних маленьких коханок, сукубів, що так і не помітили його, він дивувався і своєму таємничому незнанню про їхню подальшу долю; а натомість скільки разів на бідному лузі, у грубому автобусі, на приморському пісочку, придатному лише для живлення пісочного годинника, швидкий, похмурий вибір йому зраджував, благання випадок не слухав, і відрада уривалася безтурботним поворотом життя.

Худорлявий, сухогубий, із трохи лисіючою головою та уважними очима, ось він сів на лаву в міському парку. Липень скасував хмари, і за хвилину він надів капелюха, якого тримав у білих тонкопалих руках. Пауза павука, сердечне затишшя.

Зліва сиділа стара червонолоба брюнетка в жалобі, справа — білява жінка з млявим волоссям, що діловито плела на шпицях. Машинально-перевірним поглядом стежачи за мигтінням дітей у кольоровому мареві, думаючи про інше, про поточну роботу, про чепурну ладність нового взуття, він випадково помітив біля підбора велику, напівщербату від гравію, нікелеву монету. Підняв. Вусата зліва нічого не відповіла на його природне запитання, безбарвна ж мовила: «Сховайте. Приносить щастя в непарні дні». «Чому ж тільки в непарні?» «А так кажуть у нас, у — ». Вона назвала місто, де її співрозмовник якось оглядав скульптурну розкіш чорної церквиці.

«...Ми-то живемо по інший бік річки. Весь схил у плодових садах, — прекрасиво, — і ні пилу, ні шуму...»

«Занадто говірка, — подумав він. — Здається, доведеться пересісти».

Але саме тут здіймається завіса.

Дівчинка в ліловому, дванадцяти років (визначав безпомилково), квапливо й твердо ступаючи роликами, що на гравії не котилися, піднімаючи й опускаючи їх із хрускотом, японськими крочками наближалася до його лави крізь мінливе щастя сонця, і згодом (оскільки це «згодом» тривало), йому здавалося, що тоді ж, миттєво він оцінив її всю, зверху донизу: жвавість рудувато-русявих кучерів, нещодавно підрівняних, світлість великих, порожнюватих очей, що нагадували чимось напівпрозорий аґрус, веселий, теплий колір обличчя, рожевий рот, трохи розтулений, так що ледь спиралися два великі передні зуби об припухлість нижньої губи, літнє забарвлення оголених рук із гладким лисячим волоссячком уздовж передпліччя, неточну ніжність її вузьких, уже не зовсім пласких грудей, пересування спідничних складок, їхній короткий розмах і м’яке впадання, стрункість і жар байдужих ніг, грубі ремені роликів. Вона зупинилася перед його товариською сусідкою, яка, відвернувшись, щоб попорпатися в чомусь, що лежало праворуч, дістала й простягнула дівчинці шматок хліба з шоколадом. Та, моторно жуючи, вільною рукою відстебнула ремені — увесь цей тягар, сталеві підошви на суцільних коліщатах, — і, зійшовши до нас на землю, випроставшись із миттєвим відчуттям

небесної босоти, що не відразу набула форми черевиків, кинулася геть, то стримуючись, то знову розкидаючи ступні, — і нарешті (певно, впоравшись із хлібом) помчала щодуху, вимахуючи вивільненими руками, миготячи, миготячи, змішуючись із рідною грою світла під лілово-зеленими деревами.

«А донька у вас, — зауважив він безглуздо, — уже велика».

«О ні, вона мені ніким не доводиться, — сказала в'язальниця, — у мене своїх дітей немає — і не шкодую».

Стара в жалобі заридала й пішла. В'язальниця подивилася їй услід і продовжувала швидко працювати, зрідка поправляючи блискавичним жестом спадаючий хвіст вовняного зародка. Чи варто було продовжувати розмову? Біля ніжки лави блищали закаблуки ковзанів, жовті ремені зяяли. Зяяння життя, розпач, до того ж складений, за найближчої участі всіх уже минулих розпачів, із надбавкою нової, особливої громади — ні, залишатися не можна. Він підняв капелюха («До побачення», — відповіла в'язальниця приязно) і пішов через сквер. Попри почуття самозбереження, таємний вітер відносив його вбік; лінія його шляху, задумана як пряме перетинання, відхилялася вправо, до дерев, і хоча він із досвіду знав, що ще один кинутий погляд лише загострить безнадійну жагу, він зовсім повернув у мінливу тінь, з-під лоба вишукуючи фіолетовий блиск серед інакшоколірних. На асфальтовій алеї все гуркотіло від роликів, а край панелі йшла приватна гра в «класи» — і, чекаючи на свою чергу, відставивши ногу, схрестивши палкі руки на грудях, схиливши мрійливу голову, віючи страшним каштановим жаром, втрачаючи, втрачаючи лілове, що тліло під страшним, невідомим їй поглядом... але ще ніколи підрядне речення його страшного життя не доповнювалося головним, і він пройшов, зціпивши зуби, ахаючи про себе і стогнучи, а потім мимохідь усміхнувся малюкові, який вбіг йому в «ножиці» ніг. «Усмішка неуважності, — подумав він жалюгідно, — але все-таки неуважною буває тільки людина».

На світанку, опустивши плавник, відклавши заснулу книгу, він раптом накинувся на себе — чому, мовляв, піддався нудьзі розпачу, чому не спробував повністю розговоритися, а там і заприязнитися з цією в'язальницею, шоколадницею, напівгувернанткою, — і він уявив жовіального пана (поки що лише внутрішніми органами схожого на нього), який таким чином здобув би можливість — так само жовіально — брати собі на коліна «ах-ти-пустунку». Він знав: хоч і відлюдькуватий, а винахідливий, затятий, уміє подобатися; в інших царинах життя йому не раз доводилося вигадувати собі тон або цупко клопотатися, не ніяковіючи від того, що безпосередній предмет клопотів у кращому разі перебуває лише в непрямому стосунку до далекої мети. Але коли мета засліплює, і душить, і сушить гортань, коли здоровий сором і квола боягузливість стережуть кожен крок...

Вона гриміла по асфальту серед інших, сильно нахиляючись уперед і в ритм гойдаючи опущеними руками, пролітала з упевненою швидкістю, спритно поверталася, так що перехрест спідниці оголював стегно, і потім сукня прилипала ззаду, окреслюючи виїмку, поки з ледь помітним зусиллям литок вона тихо котилася зворотним ходом. Чи було пожаданням те болісне почуття, з яким він поглинав її очима, милуючись її розпашілим обличчям, зібраністю й досконалістю всіх її рухів (особливо коли, заледве встигнувши заціпеніти, вона знову розбігалася, стрімко згинаючи міцні коліна), — чи це була мука, що завжди супроводжує безнадійну жагу домогтися чогось від краси, затримати її, щось із нею зробити, — байдуже що, аби тільки увійти з нею в таке зіткнення, яке бодай якось,

однаково як, жагу б угамувало? Що гадати — ось, розбіжиться ще раз і згине, а завтра майне інша, і життя так мине: низкою зникнень.

А бач. Він побачив на тій же лаві ту ж в'язальницю і, відчуваючи, що замість усмішки джентльменського привітання осклабився і виставив з-під синьої губи ікло, сів. Скутість і тремтіння в руках тривали недовго. Зав'язалася розмова, у самому веденні якої він знайшов дивну приємність; важкість у грудях розтанула, йому стало майже весело. Вона з'явилася, хляпаючи роликами, як учора. Її світлі очі затрималися на ньому, хоча не він говорив, а в'язальниця, і, прийнявши його присутність, вона бездумно відвернулася. Тепер вона сиділа з ним поруч, тримаючись за край сидіння рожевуватими, з гострими кісточками, руками, на яких рухалася то жилка, то глибока лунка біля зап'ястка, тоді як стиснуті плечі не ворушилися, а розширені зіниці проводжали чийсь м'яч, що котився по гравію. Як учора, сусідка передала їй — повз нього — тартинку, і вона злегка застукала рубцюватими коліньми, беручись до їжі.

«...Здоров'я, звісно; а головне — прекрасна гімназія», — промовляв далекий голос, аж раптом він помітив, що русокудра голова зліва безмовно й низько схилилася над його рукою.

«Ви загубили стрілки», — мовила дівчинка.

«Ні, — відказав він, кашлянувши, — це так влаштовано. Рідкість».

Вона лівою рукою навхрест (у правій стирчала тартинка) затримала його кисть, розглядаючи порожній, без центра, циферблат, під який стрілки були пущені знизу, виходячи на світ лише самими вістрями — у вигляді двох чорних крапель серед сріблястих цифр. Зморщений листок тремтів у неї у волоссі, біля самої шиї, над ніжним горбиком хребця, — і протягом найближчого безсоння він привид того листка все знімав, брав і знімав, двома, трьома, а потім і всіма пальцями.

Наступного дня і в подальші він сидів там знову, по-аматорськи, проте цілком стерпно граючи роль самотнього дивака: звична година, звичне місце. Появи дівчинки, її дихання, ноги, волосся, усе, що вона робила, — чи чесала вона гомілку, залишаючи білі смуги, чи кидала високо в повітря чорний м'ячик, чи торкалася голим ліктем, присідаючи на лаву, — відгукувалося в ньому (на вигляд поглинутому приємною бесідою) нестерпним відчуттям кревної, шкірної, багатосудинної поєднаності з нею, наче в ній пульсуючим пунктиром продовжувалася потворна бісектриса, що викачувала з його глибини весь сік, або наче ця дівчинка з нього виростала, кожним безтурботним рухом смикаючи й тривожачи своє живе коріння, що містилося в надрах його єства; так що, коли вона раптово змінювала позу або кидалася геть, це було як ривок, як варварська хватка, як миттєва втрата рівноваги: раптом їдеш у пилюці на спині, б'ючись тім'ям, — до повішення навпаки. А тим часом він спокійно сидів і слухав, і всміхався, і похитував головою, і підтягував на коліні штанину, і тростиною злегка копирсав гравій, і казав: «Ось як?» або «Так, знаєте, буває...» — але розумів слова співрозмовниці лише тоді, коли дівчинки не було поблизу. Він дізнався від цієї вдумливої балакухи, що з матір'ю дівчинки, сорокадворічною вдовою, вона пов'язана п'ятирічною симпатією — покійний врятував честь її чоловіка; що навесні цього року ця вдова, яка довго перед тим хворіла, перенесла важку операцію на кишківнику; що давно втративши всіх рідних, вона міцно вхопилася за дружню пропозицію доброї пари; тоді ж дівчинка переселилася до них у провінцію, тепер привезли матір її провідати, благо у чоловіка є марудна судова справа в столиці, але скоро час повертатися — чим швидше, тим краще, оскільки присутність доньки лише дратує рідкісно порядну, проте дещо розпуслу вдову.

«Слухайте, ви мені, здається, казали, що вона розпродає якісь меблі?»

Це запитання (із продовженням) він склав уночі, поставив напівголосно цокаючій тиші і, переконавшись у його звуковій натуральності, повторив його наступного дня своїй новій знайомій. Вона відповіла ствердно і без манівців пояснила, що було б непогано, якби та заробила: лікування коштувало і коштуватиме дорого, грошей у хворої обмаль, за утримання доньки неодмінно хотіла платити, але робить це неакуратно, — а ми люди небагаті, — словом, борг честі вважався, вочевидь, уже сплаченим.

«Річ у тім, — вів він далі без запину, — що мені якраз бракує дечого в сенсі обстановки. Як гадаєте, чи буде і зручно, і пристойно, якщо я...» — кінця фрази він не пам’ятав, але довигадав її вельми вправно, уже звикши до химерного стилю ще не цілком зрозумілого багатокільчастого сну, з яким він так неясно, проте так щільно сплівся, що, наприклад, не знав, чиє це, що це — частина власної ноги чи частина спрута.

Вона нібито зраділа й запропонувала повести його туди хоч зараз — квартира вдови, де стояла й вона з чоловіком, була неподалік, за мостом електричної залізниці.

Рушили. Дівчинка йшла попереду, сильно розгойдуючи полотняний мішок на шнурку, і вже все в ній було його очам страшно, невгамовно знайоме — і вигин вузької спини, і пружність двох круглястих м’язів трохи нижче, і те, як саме натягувалися клітинки сукні (другої, коричневої), коли вона піднімала руку, і тонкість кісточок, і досить високі підбори. Трішки замкнута, мабуть, жвава радше в рухах, ніж у розмові, не сором’язлива, але й не бойока́, з підводною душею, здається, проте у світлій волозі, опалова на поверхні й прозора в глибині, вона любить солодощі, цуценят, невинний монтаж кіножурналів — і в таких, теплошкірих, із рудинкою, з розтуленими губами, рано буває перша чистка, — загалом, гра, лялькова кухня... І не дуже щасливе дитинство, напівсирітське — ця тверда жінка добра добротою чорного шоколаду, а не молочного, пестощів у домі не тримають, порядок, ознаки втоми, дружня послуга обернулася тягарем... І за все це, за жар щік, за дванадцять пар тонких ребер, за пушок уздовж спини, за димок душі, за глухуватий голос, за ролики й за сірий деньок, за те невідоме, що зараз подумала, невідомо на що подивившись із моста... Мішок рубінів, відро крові — все що завгодно...

Біля будинку вони зустріли неголеного чоловіка з портфелем — такого ж розв'язного і сірого, як його дружина, — тож гучно ввійшли вчотирьох. Він очікував побачити виснажену хвору в кріслах, але замість цього до нього вийшла ставна, бліда, широкобока дама з безволосою бородавкою біля ніздрі круглого носа — одне з тих облич, в описі яких нічого не можна сказати про губи чи очі, бо будь-яка згадка про них — навіть така! — мимоволі суперечить їхній цілковитій непримітності. Дізнавшись, що це покупець, вона одразу повела його до їдальні, пояснюючи на тихій й злегка похиленій ході, що їй чотирьох кімнат забагато, що взимку вона переїде у дві й рада була б здихатися цього розсувного стола, зайвих стільців, того дивана у вітальні (коли дослужить ложем для її друзів), великої етажерки та шафки. Він виявив бажання ознайомитися з останнім із цих предметів, що виявився в кімнаті, яку займала дівчинка; її вони застали, коли вона валялася на ліжку й дивилася в стелю — підняті коліна, охоплені витягнутими руками, спільно гойдалися, — «Злізь із ліжка, що це таке!» — і, поспішно затьмаривши ніжність шкіри зі споду та клинчик тісних штанців, вона скотилася, а чого б тільки я їй не дозволив... Він сказав, що шафку купує — за право входу в дім плата була сміховинна, — і, певно, ще дещо, — але треба обміркувати, — якщо дозволите, я днями знову зазирну і потім уже пришлю за всім разом, ось вам, між іншим, моя візитна картка. Проводжаючи

його, вона без усмішки (усміхалася, вочевидь, рідко), проте цілком приязно згадала про те, що приятелька і донька вже їй про нього говорили й що чоловік приятельки навіть трішки ревнує. «Ну, припустімо, — мовив той, виходячи в передпокій, — я мою благовірну радий би збути кожному». — «А ти не зарікайся, — сказала дружина, з'являючись із тієї ж кімнати, — колись можеш заплакати!»

«Отож, ласкаво просимо, — повторила вдова, — я завжди вдома, і, можливо, вас зацікавить лампа або колекція люльок, це все чудові речі — жалко з ними розлучатися, та нічого не вдієш».

«А що ж далі?» — роздумував він, повертаючись до себе. Досі він діяв навпомацки, заледве тямлячи, підкорюючись сліпому спонуканню, як шахіст, що пробирається й напирає туди, де у супротивника щось неясно висить або зв'язане. Але далі? Післязавтра мою душеньку повезуть — значить, пряма вигода від знайомства з матусею зараз виключається; проте вона приїде знову і, може, зовсім залишиться, а на той час я буду бажаним гостем; та якщо та не проживе й року (як натякають), тоді все намарне; вигляд у неї, щоправда, не надто дохлий, але якщо все-таки зляже й помре, тоді обстановка й умови жовіальних можливостей раптом розпадуться, тоді кінець — де розшукаю, під яким виглядом?.. А все-таки відчувалося: так треба, і краще не міркувати, а продовжувати тиснути на слабкий кут, і тому наступного дня він вирушив до парку з гарною коробочкою глазурованих каштанів і фіалок у цукрі, дівчинці на дорогу — здоровий глузд йому твердив, що це лубок, дурість, що саме зараз і небезпечно вирізняти її відвертою увагою навіть з боку вільного дивака — тим паче, що досі він — цілком правильно — заледве її помічав (у приховуванні блискавок був майстром), — ото гнилі дідугани, ті — точно, завжди носять при собі карамельки для заманювання дівчисьок, — а все-таки він дріботів із подарунком, слухаючись таємного спонукання, яке було талановитішим за глузд.

Він цілу годину просидів на лавці; вони не прийшли. Значить, поїхали днем раніше. І хоча зайва одна зустріч із нею не могла б аж ніяк полегшити той зовсім особливий тягар, що утворився за цей тиждень, він відчував пекучу досаду, наче став жертвою зради.

Продовжуючи не слухатися розуму, що казав, ніби він знову робить не те, він понісся до вдови й купив лампу. Бачачи, як він дивно задихався, вона запросила сісти й запропонувала сигарету. Шукаючи запальничку, він натрапив на довгасту коробку і сказав, як людина в книжці:

«Це, можливо, видасться вам дивиною, ми так нещодавно знайомі, але все-таки дозвольте презентувати вам цю дрібничку — трохи цукерок, здається, непоганих; ваша згода принесе мені велику втіху».

Вона вперше усміхнулася — була, вочевидь, більше улещена, ніж здивована, — і пояснила, що всі ласощі в житті їй заборонені, передасть доньці.

«Як! Я думав, що вони сьогодні...»

«Ні, завтра вранці, — вела далі вдова, не без смутку торкаючись золотої тасьми. — Сьогодні моя приятелька, яка страшенно її балує, повела її на виставку рукоділля», — і, зітхнувши, вона обережно, як щось крихке, відклала подарунок на сусідній столик, — а пресимпатичний гість питав, що їй можна, чого зась, і слухав епопею її хвороби, посилаючись на варіанти й вельми розумно тлумачачи пізніші викривлення тексту.

Під час третього відвідування (прийшов попередити, що перевізник заїде не раніше п'ятниці) він пив у неї чай і своєю чергою розповів про себе, про свою чисту, вишукану професію. У них виявився спільний знайомий: брат адвоката, що помер того ж року, що і

її чоловік. Розважливо, без фальшивих жалів, поговорила про цього чоловіка — про якого він уже знав дещо: був веселим малим, знавцем нотаріальних справ, із дружиною ладнав, але намагався якомога рідше бувати вдома.

У четвер він купив диван і два стільці, а в суботу зайшов за нею, як було домовлено, щоб тихенько погуляти в парку; але вона кепсько почувалася, лежала з грілкою в ліжку, співуче говорила з ним крізь двері, і він попросив похмуру стару, яка періодично з'являлася в домі куховарити, йдучи, повідомити за таким-то номером, як хвора провела ніч.

Так минуло ще кілька діяльних тижнів — дзюрчання, вникання, улещування, інтенсивної обробки чужої падкої самотності. Тепер він рухався до визначеної мети, бо ще тоді, тицяючи їй цукерки, раптом зрозумів, який манівець мовчазно вказував йому дивний перст без нігтя (ескіз на паркані) і в чому саме криється справжня, сліпуча можливість. Шлях був незахопливий, але й неважкий, і досить було побачити незрозуміло-недбало кинутий щотижневий листок до матері з ще нестійким почерком, що по-лошачому розповзався, аби впоратися з будь-яким сумнівом. Манівцями він дізнався, що вона зібрала про нього довідки, якими не могла не залишитися задоволеною: чого вартий хоча б коректний банківський рахунок. З того ж, із яким релігійним пониженням голосу вона йому показувала старі тверді фотокартки, де в різних, більш-менш вигідних позах була знята дівчина в черевиках, з круглим повним обличчям, пухкеньким бюстом і зачесаним з лоба волоссям (а також весільні, де незмінно був присутній наречений, весело здивований, із дивно знайомим розрізом очей), він здогадувався, що вона потай зверталася до блідого дзеркальця минулого, аби з'ясувати, чим же вона могла тепер заслужити на чоловічу увагу — і, мабуть, вирішила, що зіркому зору, оцінювачу граней та гри, видно всі сліди її колишньої вроди (нею, втім, перебільшені) і стануть вони ще виднішими після цих зворотних оглядин. Чашці чаю, що наливалася йому, вона надавала делікатної індивідуальності; у найдокладніші розповіді про свої різнорідні нездужання примудрялася вносити стільки романтизму, що кортіло запитати що-небудь грубе; і часом ніби замислювалася, наздоганяючи запізнілим запитанням його підкрадливу мову. Йому було і шкода її, і гидко, але розуміючи, що матеріал, поза своїм призначенням, просто не існує, він уперто продовжував роботу, яка сама по собі вимагала такої пильності, що фізичний образ цієї жінки розчинився, зник (якби зустрів її на вулиці в іншому кварталі, не впізнав би) і за відсутності був сяк-так захаращений формальними рисами абстрактної нареченої на примельканих знімках (так що все-таки вона не помилилася у своєму бідному розрахунку). Робота спорилася — і коли наприкінці осені, дощового вечора, вона байдуже, без жодної жіночої поради, вислухала його непевні скарги на томління холостяка, що з заздрістю дивиться на фрак і серпанок чужого вінчання і мимоволі думає про самотню могилу в кінці самотнього шляху, він переконався, що можна кликати пакувальників, — але поки що зітхнув і змінив плин розмови, а через день яким же було її здивування, коли їхнє мовчазне чаювання (він двічі підходив до вікна, наче в якійсь задумі) було перерване могутнім дзвінком меблевого перевізника, і повернулися додому два стільці, диван, лампа, шафка: так той, хто розв'язує задачу, спершу відводить інше число, щоб було зручніше з нею впоратися, і потім повертає його в лоно рішення.

«Ви нетямущі. Це просто означає, що у подружжя майно спільне. Іншими словами, я пропоную вам вміст манжети і живий чирвовий туз».

Тут-таки поруч ходили двоє мужиків, що заносили речі, і вона цнотливо відступила в іншу кімнату.

«Знаєте що, — сказала вона, — підіть і добряче виспіться». Він, посміюючись, хотів узяти її руку у свої, але вона заклала її за спину і вперто повторювала, що все це дурниця.

«Гаразд, — відповів він, вийнявши жменю монет і відлічуючи на долоні чайові. — Гаразд, я піду, але у разі вашої згоди звольте мені дати знати, а інакше можете не турбуватися — від своєї присутності я вас позбавлю навіки».

«Зачекайте. Нехай вони спочатку підуть. Ви обираєте дивні хвилини для таких розмов».

«Тепер посидимо і побалакаємо, — за хвилину заговорила вона, важко і смиренно присівши на повернутий диван (а він із нею поруч, у профіль, підібгавши під себе ногу і тримаючи себе збоку за шнурок черевика). — Перш за все... Перш за все, мій друже, я, як ви знаєте, хвора, важко хвора жінка; ось уже роки два, як жити значить для мене лікуватися; операція, яку я перенесла двадцять п'ятого квітня, цілком імовірно, передостання, — інакше кажучи, наступного разу мене з лікарні повезуть на цвинтар. Ах, ні, не відмахуйтеся... Припустімо навіть, що я протягну ще кілька років, — що може змінитися? Я до гробу прикута до всіх мук пекельної дієти, і єдине, що займає мене, це мій шлунок, мої нерви; характер мій безнадійно зіпсований: колись я була реготухою... але, зрештою, завжди ставилася вимогливо до людей, — а тепер я вимоглива до всього: до речей, до сусідського собаки, до кожної хвилини існування, яка не так служить мені, як я хочу. Вам відомо... я була сім років заміжня — особливого щастя не затямилося; я кепська мати, але сама з цим примирилася, твердо знаючи, що мою смерть тільки прискорить близькість галасливого дівчиська; причому дурнувато, болісно заздрю її мускулистим ніжкам, рум'янцю, травленню. Я бідна: одну половину моєї ренти з’їдає хвороба, іншу — борги. Навіть якщо й припустити, що ви за характером, за чуйністю... ну, словом, за різними рисами характеру в чоловіки мені годитеся, — бачите, я роблю наголос на “мені”, — то як воно буде вам із такою дружиною? Душею-то я, може, й молода, ну і зовнішністю ще не зовсім монстр, але чи не набридне вам возитися з вередницею, ніколи-ніколи їй не перечити, дотримуватися її звичок, її примх, її постів і правил, а все заради чого? — заради того, щоб, можливо, через пів року залишитися вдівцем із чужою дитиною на руках!»

«З чого роблю висновок, — сказав він, — що мою пропозицію прийнято».

І він витрусив на долоню із замшевого мішечка дивовижний невідшліфований камінець, ніби освітлений зсередини рожевим вогнем крізь винну синюватість.

Вона приїхала за два дні до весілля, з палкими щоками, у незастебнутому синьому пальті з кінцями пояска, що бовталися ззаду, у вовняних шкарпетках майже до колін, у береті на мокрих кучерях. «Варто було, варто було, варто було», — повторював він подумки, тримаючи її холодну червону ручку і з усмішкою морщачись від лементу її неминучої супутниці: «Це я нареченого знайшла, це я нареченого привела, наречений — мій!» (і ось, із замашками гарматної обслуги, спробувала закружити неповоротку наречену). Варто було, так, скільки б часу не довелося тягти крізь непролазний шлюб цю махину — варто було, бодай би вона пережила всіх, варто було, заради природності його присутності тут і лагідних прав майбутнього вітчима.

Але правами цими він ще не вмів скористатися — почасти з незвички, почасти від боязкого очікування непомірно більшої свободи, головне ж — тому, що йому ніяк не вдавалося побути з цією дівчинкою наодинці. Щоправда, з дозволу матері він повів її до

найближчої кав'ярні, і сидів, і дивився, спираючись на тростину, як вона в'їдається в абрикосовий край плетеного тістечка, подаючись уперед, випинаючи нижню губу, аби підхопити липкі листочки, і намагався її смішити, говорити з нею так, як умів говорити з дітьми звичайними; але все гальмувала поперечна думка про те, що, якби приміщення було безлюдніше та затишніше, він без особливого приводу злегка потиснув би її, не боячись чужих поглядів, прозорливіших за її довірливу чистоту. Ведучи її додому, не встигаючи за нею на сходах, він мучився не лише почуттям згаяного; він мучився ще й тим, що, доки хоч раз не зробив того-то й того-то, не може покладатися на обіцянки долі в невинних словах, у тонких відтінках її дитячої кмітливості та мовчання (коли з-під уважної губи зуби ніжно спиралися на замислену), у повільному виникненні ямок при старих жартах, що вражають новизною, у чутних вигинах її підземних струмків (без них не було б цих очей). Нехай у майбутньому свобода дій, свобода особливого та його повторень усе освітить і узгодить; поки що, зараз, сьогодні, одрук бажання викривляв сенс любові; воно слугувало, це темне місце, ніби завадою, яку треба було якнайшвидше розчавити, стерти — будь-яким приводом насолоди, — щоб у нагороду отримати можливість сміятися разом із дитиною, яка зрозуміла нарешті жарт, безкорисливо дбати про неї, хвилю батьківства поєднувати з хвилею закоханості. Так, підлог, утаємничення, острах найлегшої підозри, скарг, доносу невинності («знаєш, мамо, коли нікого немає, він неодмінно починає пеститися»), необхідності бути напоготові, аби не попастися випадковому мисливцеві в цих густо населених долинах, — ось що зараз мучило і ось чого не буде в заповіднику, на волі. «Але коли, коли?» — у розпачі думав він, походжаючи своїми тихими, звичними кімнатами.

Наступного ранку він супроводжував свою страшну наречену до якоїсь установи, звідки вона зібралася до лікаря, якому, вочевидь, хотіла поставити декілька делікатних запитань, бо звеліла нареченому вирушити до неї на квартиру і там чекати її через годину до обіду. Розпач ночі справдився. Він знав, що приятелька теж у роз'їздах (чоловік взагалі не приїхав), — і передчуття того, що він застане дівчинку саму, кокаїном тануло у нього в череслах. Але коли він домчав, то знайшов її за балаканиною з прибиральницею в розі протягів. Він узяв газету від тридцять другого числа і, не бачачи рядків, довго сидів у вже відпрацьованій вітальні, і слухав пожвавлену за стіною розмову в проміжках пилотягового виття, і поглядав на емаль годинника, убиваючи прибиральницю, відправляючи труп на Борнео; а тим часом він розрізнив третій голос і згадав, що є ще стара на кухні; йому ніби почулося, що дівчинку посилали до крамниці. Потім пилотяг відсопів і був вимкнений, десь стукнули віконні рами, вуличний шум затих. Почекавши ще хвилину, він встав і, напівголосно наспівуючи, з очима, що бігали, став обходити притихлу квартиру. Ні, нікуди не послали — стояла біля вікна у своїй кімнаті й дивилася на вулицю, притиснувши долоні до скла; озирнулася і швидко сказала, струснувши волоссям і вже знову беручись спостерігати: «Дивіться: зіткнення!» Він підступав, підступав, потилицею відчуваючи, що двері самі зачинилися, підступав до її гнучко втиснутої спини, до зборок на талії, до ромбоподібних клітинок уже за сажень відчутної матерії, до цупких блакитних жилок над рівнем напівпанчох, до лоскотливої від бічного світла білизни шиї біля коричневих кучерів, якими вона знову сильно струснула: сім восьмих звички, восьмушка кокетства. «Ага, зіткнення, злигодні...» — бурмотів він, наче дивлячись у порожнє вікно поверх її тім'я, але бачачи лише лусочки лупи в шовку завою. «Червоний винен!» — вигукнула вона переконано. «Ага, червоний... подайте сюди червоного...» — продовжував він незв'язно, і, стоячи за нею, завмираючи, крадучи

останній дюйм талої відстані, він узяв її ззаду за руки й заповзявся їх безглуздо розсовувати, підтягувати, а вона лише ледь крутила кісточкою правої кисті, машинально намагаючись пальцем вказати йому на винуватого. «Постривай, — сказав він хрипко, — притисни лікті до боків, подивимося, чи можу, чи можу тебе підняти». У цей час стукнуло в передпокої, пролунав зловісний макінтошний шелест, і він із незграбною раптовістю відійшов від неї, запихаючи руки в кишені, покашлюючи, рикаючи, починаючи голосно говорити: «...нарешті! Ми тут голодуємо...» — і коли сідали за стіл, у нього все ще нила незадоволена тужлива слабкість у литках.

Після обіду прийшло кілька кав'ярниць — і під вечір, коли гості схлинули, а приятелька делікатно пішла в кінематограф, господиня у виснаженні витяглася на кушетці.

«Йдіть, друже мій, додому, — промовила вона, не піднімаючи повік. — У вас, мабуть, справи, нічого, певно, не укладено, а я хочу лягти, інакше завтра ні на що не буду придатна».

Він дзьобнув її в холодний, як сир, лоб, коротким муканням симулюючи ніжність, і потім сказав:

«Між іншим... я все думаю: шкода дівчиську! Пропоную все-таки залишити її тут — чого їй, справді, й далі тинятися у чужих — це ж бо навіть безглуздо — тепер, коли знову утворилася сім'я. Подумайте-ка гарненько, дорога».

«І все-таки я відправлю її завтра», — протягнула вона слабким голосом, не розплющуючи очей. «Але зрозумійте, — продовжив він далі тихше — бо дівчинка, що вечеряла на кухні, здається, скінчила і десь жевріла поблизу, — зрозумійте, що я хочу сказати: чудово — ми їм за все заплатили й навіть переплатили, та чи ймовірно, що їй там від цього стане затишніше? Сумніваюся. Прекрасна гімназія, ви скажете (вона мовчала), але ще краща знайдеться і тут, не кажучи про те, що я взагалі завжди стояв і стою за домашні уроки. А головне... бачите, у людей може скластися враження — адже один натяк у цьому роді вже був сьогодні — що, попри змінене становище, тобто коли у вас є моя всіляка підтримка і можна взяти більшу квартиру — зовсім відгородитися і так далі — мати й вітчим усе-таки не проти закинути дівчисько». Вона мовчала.

«Робіть, звісно, як знаєте», — промовив він нервово, наляканий її мовчанням (зайшов занадто далеко!). «Я вам уже казала, — протягнула вона з тією ж безглуздою страдницькою хитрістю, — що для мене головне — мій спокій. Якщо його буде порушено, я помру... Ось, вона там шаркнула чи стукнула чимось — неголосно, правда? — а в мене вже судома, в очах ряхтить — а дитя не може не стукати, і якщо буде двадцять п'ять кімнат, то буде стукіт у всіх двадцяти п'яти. Ось, отже, і вибирайте між мною та нею».

«Що ви, що ви! — вигукнув він з панічним заскоком у гортані. — Який там вибір... Бог із вами! Я це тільки так — теоретичні міркування. Ви маєте рацію. Тим паче, що я сам ціную тишу. Так! Стою за статус-кво — а навколо нехай квакають. Ви маєте рацію, дорога. Звісно, я не кажу... можливо, згодом, можливо, там, навесні... Якщо ви будете зовсім здорові...»

«Я ніколи не буду зовсім здоровою», — тихо відповіла вона, піднімаючись і зі скрипом перекочуючись на бік, після чого підперла кулаком щоку і, хитаючи головою та дивлячись убік, повторила цю фразу.

І наступного дня, після цивільної церемонії та в міру святкового обіду, дівчинка поїхала, двічі при всіх торкнувшись його голеної щоки повільними, свіжими губами: раз

— вітально, над келихом, і раз — на прощання, у дверях. Потім він перевіз свої валізи й довго розкладав у колишній її кімнаті, де в нижній шухляді знайшов якусь ганчірочку, що сказала йому більше, ніж ті два неповні поцілунки. Судячи з того, яким тоном його особа (називати її дружиною було неможливо) підкреслила, наскільки взагалі зручніше спати в різних кімнатах (він не сперечався) і як, зокрема, вона звикла спати одна (пропустив), він не міг не зробити висновок, що найближчої ж ночі від нього очікується перше порушення цієї звички. У міру того, як згущувалася за вікном темрява і ставало все безглуздіше сидіти поруч із кушеткою у вітальні й мовчки стискати або підносити й приладжувати до своєї напруженої вилиці її загрозливо покірну руку в сизих ластовиннях по глянцюватому тилу, він усе ясніше розумів, що термін платежу настав, що тепер уже невідворотно те саме, настання чого він, звісно, давно передбачав, але — так, не вдумуючись, прийде час, якось упораюся — а час уже стукав, і було цілком очевидно, що йому (маленькому Гулліверу) фізично неможливо приступити до цього ширококістного, багатострімнинного, в громіздкому оксамиті, з безформними щиколотками й жахливою косиною в будові важкого таза — не кажучи вже про кислу духоту зів'ялої шкіри та ще не відомі чудеса хірургії — тут уява повисала на колючому дроті.

Ще за обідом, відмовляючись, ніби нерішуче, від другого келиха і ніби поступаючись спокусі, він про всяк випадок пояснив їй, що у хвилини піднесення схильний до різних кутових болів; тож тепер він поступово став відпускати її руку і, досить грубо вдаючи сіпання у скроні, сказав, що вийде провітритися. «Розумієте, — додав він, помітивши, з якою дивною увагою (чи це мені здається?) втупилися в нього її два ока і бородавка, — розумієте, щастя мені таке нове... ваша близькість... ех, ніколи не смів мріяти про таку дружину...»

«Тільки не надовго. Я лягаю рано... і не люблю, щоб мене будили», — відповіла вона, спустивши свіжогофровану зачіску і нігтем постукуючи по верхньому ґудзику його жилета; потім злегка його відштовхнула — і він зрозумів, що запрошення невідворотне.

Тепер він блукав у тремтливих злиднях листопадової ночі, у тумані вулиць, що після потопу впали у стан мжички, і, намагаючись відволіктися, змушував себе думати про рахунки, про призми, про свою професію, штучно збільшував її значення у своєму існуванні — і все розпливалося в слоті, в ознобі ночі, в агонії вигнутих вогнів. Але саме тому, що зараз не могло бути й мови про будь-яке щастя, прояснилося раптом інше: він точно виміряв пройдений шлях, оцінив усю неміцність, усю примарність проєктів, усе це тихе божевілля, очевидну помилку мари, яка відступила від єдино законного єства, вільного й дійсного тільки у квітучому урочищі уяви, аби з жалюгідною серйозністю лунатика, каліки, тупого дитяти (адже зараз смикнуть і всиплять) займатися планами й діями, що підлягають компетенції лише дорослого речового життя. А ще можна було викрутитися. Ось зараз бігти — мерщій листа до тієї особи з викладом того, що співжиття для нього неможливе (будь-які причини), що тільки з дивакуватого співчуття (розвинути) він узявся її утримувати, а тепер, узаконивши це назавжди (уточнити), знову йде у свою казкову невідомість. «А тим часом, — вів він далі подумки, вважаючи, що все ще дотримується того ж порядку тверезих міркувань (і не помічаючи, що вигнана босоніжка повернулася з чорного ходу), — як було б просто, якби матуся завтра померла — та де там, їй не до поспіху — вчепилася зубами в життя, буде виснути — а який мені в тому зиск, що помре із запізненням і прийде її ховати шістнадцятирічна недоторка чи двадцятирічна незнайомка? Як було б просто (розмірковував він, затримавшись вельми доречно біля освітленої вітрини аптеки), якби була отрута під рукою... Та хіба багато

треба, коли для неї чашка шоколаду рівносильна стрихніну! Але отруйник залишає у спущеному ліфті свій попіл... а її ж неодмінно розітнуть, за звичкою розтинати...»; і хоча розум і совість навперебій твердили (трохи підхлестуючи), що — байдуже, навіть якби знайшлося непомітне зілля, він не зважився б на вбивство (хіба що на зовсім, зовсім безслідне, та й то — в крайньому разі, та й то — лише з метою скоротити страждання і так приреченої дружини), він давав волю теоретичному розвитку неможливої думки, наштовхуючись розсіяним поглядом на ідеально упаковані флакони, на модель нирки, на паноптикум мила, на взаємну дивно-коралову усмішку жіночої голівки та чоловічої, що вдячно дивилися одне на одного, — потім примружився, кашлянув — і після хвилинного вагання швидко зайшов до аптеки.

Коли він повернувся додому, у квартирі було темно — майнула надія, що вона вже спить, але, на жаль, двері її спальні були підкреслені по лінійці гостро заточеним світлом.

«Шарлатани... — подумав він, похмуро зщулившись, — що ж, доведеться триматися початкової версії. Побажаю покійниці ночі — і на бік». (А завтра? А післязавтра? А взагалі?)

Але посеред прощальних речей про мігрень, біля пишного узголів’я, раптом, ні з того ні з сього, і само собою, становище круто змінилося; предмет же був неістотний, тож потім дивно було знайти труп дивом поваленої велетки й споглядати муаровий натільний пояс, що майже зовсім закривав шрам. Останнім часом вона почувалася стерпно (докучала тільки відрижка), але в перші дні шлюбу тихенько відновилися болі, знайомі їй з минулої зими. Не без поезії вона припустила, що хворий, буркотливий орган, який задрімав був у теплі постійного плекання, «як старий собака», тепер приревнував до серця, до новачка, якого «погладили один раз». Хай там як, вона з місяць пролежала в ліжку, прислухаючись до цієї внутрішньої метушні, пробного дряпання, обережних укусів; потім затихло — вона навіть встала, порпалася в листах першого чоловіка, дещо спалила, розбирала якісь страшенно старенькі дрібнички — дитячий наперсток, лускатий гаманець матері, ще щось золоте, тонке — як час, плинне. Під Різдво їй стало знову зле, і нічого не вийшло з передбачуваного приїзду доньки.

Він виявляв до неї незмінну турботливість; він втішно мукав, із ненавистю приймаючи від неї незграбну ласку, коли вона, бувало, з вихилясами намагалася пояснити, що не вона, а воно (мізинцем на живіт) винне в їхньому нічному роз’єднанні — і все це звучало, ніби вона вагітна (неправдиво вагітна своєю ж смертю). Завжди рівний, завжди підтягнутий, він дотримувався плавного тону, що засвоїв від початку, і вона була йому вдячна за все — за старомодну галантність спілкування, за це «ви», що здавалося їй власною гідністю ніжності, за виконання забаганок, за нову радіолу, за те, що він покірливо погодився двічі змінити доглядальницю, найняту для постійного догляду за нею.

Через дрібниці вона не відпускала його від себе далі кутів кімнати, а коли він ішов у справах, то вони разом заздалегідь розробляли точну межу відлучки; і оскільки ремесло не вимагало певних годин, то щоразу доводилося — весело, скрегочучи зубами, — боротися за кожну крихту часу. У ньому корчилася безсила лють, його душив прах розсипаних комбінацій, але йому так набридло квапити її смерть, так опошлилася в ньому ця надія, що він волів підлещуватися до протилежної: можливо, до літа вона настільки оправиться, що дозволить вивезти дівчинку до моря на кілька днів. Але як підготувати? Ще на початку йому здавалося, що буде легко якось, під виглядом ділової поїздки, чкурнути в те містечко з чорною церквою і садами, віддзеркаленими в річці; але

коли він розповів, що — ось яка нагода, мені, може, пощастить провідати вашу доньку, якщо доведеться з'їздити туди-то (назвав сусіднє місто), йому причулося, що якась неясна, майже несвідома ревнива іскорка раптом оживила її досі неіснуючі очі — і, поспішно зам'явши розмову, він вдовольнився тим, що, вочевидь, вона сама вмить забула це ідіотськи-інтуїтивне відчуття — яке, вже певна річ, не варто було знову збуджувати.

Постійність коливань у стані її здоров'я видавалася йому самою механікою її існування; сталість їх ставала сталістю життя; зі свого ж боку він помічав, що ось уже на його справах, на точності ока і гранованій прозорості висновків починає погано відбиватися повсякчасне гойдання душі між розпачем і надією, вічні збрижі незадоволеності, болісний вантаж скрученої і прихованої пристрасті — усе те дике, задушливе життя, яке він сам, сам собі влаштував.

Траплялося, він проходив повз дівчаток, що гралися, траплялося, миловида кидалася йому в очі, але кидалася вона безглуздо плавним рухом сповільненої стрічки, і він сам дивувався тому, наскільки нечуйний, наскільки зайнятий, з якою визначеністю стягнулися навербовані звідусіль почуття — туга, жадібність, ніжність, божевілля — до образу тієї абсолютно єдиної та незамінної, що проносилася тут у роздертій сонцем і тінню сукні. І траплялося, вночі, коли все затихало — і радіола, і вода у вбиральні, і білі крочки доглядальниці, і той нескінченно затриманий звук (гірший за будь-який гуркіт!), з яким вона зачиняла двері, і обережний дзенькіт ложечки, і трик-трик аптечки, і далека потойбічна скарга особи — коли все це остаточно стихало, він лягав горілиць і викликав єдиний образ, і вісьмома руками обплітаючи усміхнену здобич, вісьмома щупальцями присмоктуючись до її докладної оголеності, нарешті виходив чорним туманом і губив її в чорноті, а чорне розповзалося геть чисто, та було всього лише чорнотою ночі в його самотній спальні.

Навесні їй наче стало гірше, і після консиліуму її перевезли до шпиталю. Там, напередодні операції, вона йому з достатньою, попри страждання, виразністю говорила про заповіт, про повіреного, про те, що необхідно зробити, якщо вона завтра... і двічі, двічі змусила його заприсягтися, що він буде як про власну... і щоб та не сердилася, не сердилася на покійну матір. «Може, все-таки її викликати, — сказав він голосніше, ніж хотів, — га?» Але вона вже все виклала, заплющившись у муці, і, постоявши біля вікна, він зітхнув, поцілував її в жовтий кулак, стиснутий на одвороті простирадла, і вийшов. Рано-вранці йому зателефонував один із лікарів, аби повідомити, що її щойно прооперували, що успіх, здається, повний, такий, що перевершив усі сподівання хірурга, але завтра її краще не провідувати.

«Ах, успіх, ах, повний, — безглуздо бурмотів він, кидаючись із кімнати в кімнату, — ах, як мило... привітайте нас, будемо одужувати, будемо цвісти... Що це таке! — раптом скрикнув він горловим голосом, так гупнувши дверима клозету, що з їдальні відгукнувся переляканий кришталь. — Ну, подивимося, — вів він далі серед паніки стільців, — подивимося... Я вам покажу успіх! Успіх, успіх, — передражнив він вимову сопливої долі, — ах, чарівно! Будемо жити-поживати, доньку видамо раненько, нічого, що тендітна, зате чоловік — здоровань, та як всадить нахрапом у крихкість... Ні, панове, досить! Це знущання! Я теж маю право голосу! Я...» — І раптом його блукаюче скаженість натрапила на несподівану здобич.

Він завмер, ворушіння пальців припинилося, очі на мить закотилися — а повернувся він із цього короткого заціпеніння з усмішкою. «Досить, панове», — повторив він, але вже зовсім з іншим, майже вкрадливим виразом.

Негайно він навів потрібну довідку: був вельми зручний експрес о 12.23... що прибуває рівно о 16.00. Зі зворотним сполученням було гірше... доведеться найняти там машину, одразу назад, до ночі ми будемо тут — удвох, цілком зачинені, з втомлененькою, сонненькою, швидше роздягатися, я буду тебе колисати — тільки це... тільки затишок — яка там каторга (хоча, між іншим, краще зараз каторга, ніж паскудник у майбутньому)... тиша, голі ключиці, бридочки, ґудзики ззаду, лисячий шовк між лопаток, позіхи, гарячі пахви, ноги, ніжності — не втрачати голови — але що, зрештою, природніше, ніж те, що привіз маленьку падчерку — що все-таки вирішив це зробити — ріжуть матір, відповідальність, старанність, сама ж просила «піклуватися» — і поки мати спокійно лежить у лікарні, що може бути, повторюємо, природніше, ніж те, що тут, де кому ж моя душенька завадить... і разом з тим, знаєте, — під боком, мало що, треба бути до всього... ах, успіх? тим краще — одужуючі добрішають, а якщо все-таки зволите гніватися — пояснимо, пояснимо, — хотіли зробити краще — ну, можливо, трішки розгубилися, визнаємо, але з найкращими... — І, радісно поспішаючи, він у себе (в її колишній кімнаті) перестелив ліжко, навів побіжний лад, прийняв ванну, скасував ділову зустріч, відмовив прибиральниці, швидко перекусив у своєму «холостяцькому» ресторані, накупив фініків, шинки, пекльованого хліба, збитих вершків, мускатного винограду — чого ще? — і, повернувшись додому, розвалюючись на пакунки, все бачив, як вона ось тут пройде, як там сяде, відвівши назад тонкі оголені руки, пружинисто спираючись позаду себе, кучерява, млосненька, — і тут зателефонували з лікарні, просячи його все-таки зазирнути, і, коли він неохоче заїхав, то дізнався, що особа скінчилася.

Насамперед охопила люта досада: значить, план провалився, це близьке, тепле, нічне відібрано в нього, і коли вона з’явиться, викликана телеграмою, то, звісно, разом із тією видрою та чоловіком видри, які й оселяться на тиждень. Але саме тому, що першим його рухом був такий, силою цього короткозорого пориву утворилася порожнеча, бо не могла ж досада на (випадково завадившу) смерть одразу перейти у вдячність за неї (основному фатуму). Порожнеча тим часом заповнювалася попереднім сіро-людським змістом — сидячи на лаві в лікарняному саду, заспокоюючись, готуючись до різних клопотів, пов’язаних із технікою похоронного руху, він із пристойною тугою переглядав у думках те, що бачив щойно на власні очі: відполіроване чоло, прозорі крила ніздрів із перлиною збоку, ебеновий хрест — усю цю ювелірну роботу смерті — між іншим презирливо дмухнув на хірургію і став думати про те, що все-таки їй було до біса добре під його опікою, що він мимохідь дав їй справжнє щастя, яке прикрасило останні місяці її животіння, а звідси вже був природний перехід до визнання за розумницею-долею прекрасної поведінки і до першого солодкого здригання крові: бірюк одягав очіпок.

Він очікував, що вони приїдуть наступного дня до сніданку — і справді — дзвінок... проте приятелька покійної особи стояла на порозі сама (простягаючи кістляві руки й недобросовісно користуючись сильним нежитем для потреб наочного співчуття): ні чоловік, ні «сирітка», котрі обидва лежали з грипом, не змогли приїхати. Його розчарування згладилося думкою, що так правильно — не треба псувати: присутність дівчинки в цьому поєднанні траурних завад була б такою ж болісною, як був її приїзд на весілля, і значно розумніше протягом найближчих днів покінчити з усіма

формальностями й ґрунтовно підготувати виразний стрибок у повну безпеку. Дратувало тільки те, що «обидва»: зв'язок хвороби (наче в одному ліжку), зв'язок зарази (може, цей пошляк, піднімаючись за нею крутими сходами, полюбляв лапати за голі стегна). Зображаючи цілковите заціпеніння — що було найпростіше, як знають і кримінальники, — він сидів здерев'янілим удівцем, опустивши збільшені руки, ледь ворушачи губами у відповідь на пораду полегшити запер серця сльозами, і дивився туманним оком, як вона сякається (троїстий союз — це краще), і коли, неуважно, проте жадібно займаючись шинкою, вона говорила такі речі, як «Принаймні, не довго страждала» або «Слава Богу, що в несвідомості», густо маючи на увазі, що страждання і сон є природним уділом людини, і що у червів добрі личка, а головне плавання на спині відбувається в блаженній стратосфері, він ледь не відказав їй, що сама по собі смерть завжди була і буде паскудною дурепою, та вчасно зметикував, що його розрадниця може неприємно засумніватися в його здатності дати отроковиці релігійно-моральне виховання.

На похороні народу було зовсім мало (але чомусь з'явився один із його колишніх напівприятелів — ювелір із дружиною), і потім, у зворотному автомобілі, огрядна дама (що була також на його блазенському весіллі) говорила йому, співчутливо, проте й поважно (він сидів, голови не підводячи — голова від їзди хиталася), що тепер принаймні ненормальне становище дитини має змінитися (приятелька покійної особи вдала, ніби дивиться на вулицю) і що в батьківській турботі він неодмінно знайде належну розраду; а інша (нескінченно далека родичка покійної) втрутилася і мовила: «Дівчатко ж прегарненьке! Доведеться вам пильнувати в обидва ока — і так уже не за літами величенька, а рочків через три так і липнутимуть молодики — клопотів не обберетеся», — і він про себе реготав, реготав на пуховиках щастя.

Напередодні, у відповідь на нову телеграму («Турбуюся як здоров'я цілую» — причому цей вписаний у бланк цілунок був уже першим справжнім) надійшло повідомлення, що в обох жар спав, і перед від'їздом додому жінка, яка все ще сякалася, запитала, показуючи скриньку, чи може вона взяти це для дівчинки (якісь материнські дрібнички заповітної давнини), а потім поцікавилася, як і що буде далі. Тільки тоді, вкрай уповільненим голосом, наче кожен склад був подоланням скорботної німоти, з павзами і без жодного виразу він їй доповів, як і що буде, подякував за річний нагляд і попередив, що рівно за два тижні він заїде по доньку (так і вимовив), аби взяти її з собою на південь, а звідти, ймовірно, за кордон. «Так, це мудро, — відповіла та з полегшенням (злегка розведеним, сподіватимемося, думкою, що останнім часом вона на вихованиці, ймовірно, підробляла). — Поїдьте, розвійтеся, ніщо так не лікує горя».

Ці два тижні були потрібні йому для влаштування своїх справ — з таким розрахунком, аби принаймні рік не думати про них, — а там буде видно. Довелося продати дещо з власних екземплярів. А пакуючись, він випадково знайшов у столі колись підібрану монету (що, між іншим, виявилася фальшивою) і всміхнувся: талісман уже відслужив.

Коли він сів у потяг, післязавтрашня адреса все ще була як берег у тумані спеки, попередній символ майбутньої анонімності; він лише намітив, де, на шляху до цього мерехтливого півдня, заночують, але не вважав за потрібне наперед вирішувати питання подальшого новосілля. Однаково де — місце прикрасить боса ніжка; однаково куди — аби тільки вивезти — і загубитися в блакиті. Грифи стовпів пролітали зі спазмами горлової музики. Дрижання в перегородках вагона було як тріскіт потужно настовбурчених крил. Будемо жити далеко, то на пагорбах, то біля моря, в оранжерейному теплі, де звичка дикунської оголеності встановиться сама собою, зовсім

одні (без слуг!), не бачачись ні з ким, удвох у вічній дитячій, що вже остаточно доб'є сором'язливість; при цьому — постійні веселощі, пустощі, ранкові цілунки, метушня на спільному ліжку, велика губка, що плаче над чотирма плечима, що прискає від сміху між чотирьох ніг, — і він думав, розкошуючи на внутрішньому осонні, про солодкий союз навмисного і випадкового, про її едемські відкриття, про те, якими природними і водночас особливими, «нашенськими» їй здаватимуться зблизька кумедні ознаки різностатевих тіл — тоді як диференціали найвишуканішої пристрасті довго залишатимуться для неї лише азбукою невинних ніжностей; її тішитимуть тільки картинки (ручний велетень, казковий ліс, мішок зі скарбом) та кумедні наслідки допитливих доторків до іграшки зі знайомим, ніколи не нудним фокусом. Він був переконаний, що поки новизна задовольняється собою і ще не озирається довкола, буде легко за допомогою прізвиськ і жартів, які стверджують безцільну сутнісну простоту даних оригінальностей, заздалегідь відвернути нормальну дівчинку від зіставлень, узагальнень, запитань, на які щось підслухане раніше, або сон, або перші строки могли б її наштовхнути; так що зі світу напіввідстороненостей, їй, імовірно, напіввідомих (на кшталт правильного тлумачення самостійного живота сусідки чи шкільних пристрастей до пики модного комедіанта), від усього як-небудь пов'язаного з дорослим коханням буде поки що вилучено перехід до звичної дійсності милих розваг, а пристойність, мораль не зазирнуть сюди через незнання порядків та адреси.

Система підйомних мостів гарна доти, доки квітуча прірва сама не дотягне міцної молодої гілки до світлиці; але саме тому, що в перші, скажімо, два роки полонянці буде невідомим тимчасово шкідливий для неї зв'язок між лялькою в руках і задишкою пуппенмейстера, між сливою в роті та захватом далекого дерева, доведеться бути надзвичайно обережним: не відпускати її нікуди саму, частіше міняти місце проживання (ідеал — мініатюрна вілла в сліпому саду), пильно стежити за тим, аби не було в неї ні знайомств з іншими дітьми, ні нагоди розговоритися з перекупкою чи поденницею — бо хтозна, який вільний ельф може злетіти з уст чарівної невинності — і яке чудовисько чужий слух понесе до мудреців для розгляду й обговорення. А водночас, у чому дорікнути чарівникові? Він знав, що знайде в ній достатньо втіх, аби не розчаклувати її занадто рано, нічого в ній не вирізняти надто явним виявом млості; граючи в «прогулянку капуцина», не надто впиратися в той чи інший глухий кут; він знав, що не зазіхне на її цноту в найтіснішому і рожевому розумінні слова, доки еволюція пестощів не перейде непомітного ступеня — дотерпить до того ранку, коли вона сама, ще сміючись, прислухається до власної чуйності й, уже мовчки, зажадає спільних пошуків струни.

Уявляючи подальші роки, він усе бачив її підлітком: таким був плотський постулат; зате, ловлячи себе на цій передумові, він розумів без зусиль: якщо уявний плин часу і суперечить зараз безстроковій основі почуттів, то поступовість чергових чарів слугуватиме природним продовженням договору зі щастям, що взяло в розрахунок і гнучкість живої любові; що у світлі цього щастя, хоч би як вона подорослішала — у сімнадцять років, у двадцять, — її сьогоднішній образ завжди просвічуватиме крізь її метаморфози, живлячи їхні прозорі шари своїм внутрішнім джерелом; і що саме це дозволить йому, без шкоди чи втрати, насолодитися чистим рівнем кожної з її змін.

Вона ж сама, уточнившись і подовжившись у жінку, вже ніколи не буде вільна відділити у свідомості та пам'яті свій розвиток від розвитку любові, спогади дитинства від спогадів чоловічої невинності — внаслідок чого минуле, теперішнє, майбутнє постануть

перед нею єдиним сяйвом, джерело якого, як і її саму, випромінив він, живородний коханець.

Так вони житимуть — і сміятимуться, і читатимуть книги, і дивуватимуться світляним мухам, і говоритимуть про квітучу темницю світу, і він розповідатиме, а вона слухатиме, маленька Корделія, і море поблизу дихатиме під місяцем — і надзвичайно повільно, спочатку всією чуйністю губ, потім усією їхньою вагою, впритул, усе глибше, тільки так, уперше, у твоє запалене серце, так, пробиваючись, так, занурюючись, між його талих країв...

Дама, що сиділа навпроти, чомусь раптом підвелася і перейшла в інше відділення; він подивився на свій порожній годинник — тепер уже скоро, — і ось він уже піднімався вздовж білої стіни, увінчаної сліпучими уламками; літало безліч ластівок — а приятелька покійної особи, що зустріла його на ґанку, пояснила йому присутність купи золи та обвуглених колод у кутку саду тим, що вночі сталася пожежа — пожежники не одразу впоралися з летючим полум'ям, зламали молоду яблуню, і, звісно, ніхто не виспався. У цей час вийшла вона, у темній в'язаній сукні (в таку спеку!), з блискучим шкіряним пояском і ланцюжком на шиї, у довгих чорних панчохах, бліденька, і в саму першу хвилину йому здалося, що вона злегка змарніла, стала кирпатішою і довгоногішою, — і похмуро, швидко, з одним лише почуттям гострої ніжності до її трауру, він узяв її за плече і поцілував у тепле волосся. «Усе могло спалахнути!» — вигукнула вона, підвівши рожево-осяяне обличчя з тінню листя на лобі й витріщивши очі, прозоро-рідко колихливі віддзеркаленням сонця і саду.

Вона, задоволена, тримала його під руку, поки входили в дім слідом за господинею, що голосно говорила, — і природність уже вивітрилася, він уже ніяково згинав свою-не-свою руку — і на порозі вітальні, в якій гриміли монолог, що ввійшов попереду, та віконниці, які розчинялися, він руку вивільнив і, як розсіяну ласку (а насправді весь на мить пішовши в міцне з ямкою відчуття), злегка поплескав її по стегну — біжи, мовляв — і ось уже сідає, прилаштовує тростину, закурює, шукає попільничку, щось відповідає — сповнений дикої радості.

Від чайку він відмовився, пояснивши, що зараз з'явиться замовлений на вокзалі автомобіль, що туди вже завантажено його валізи (ця подробиця, як буває уві сні, мала якийсь миготливий сенс) і що «Покотимо з тобою до моря!» — майже вигукнув він у бік дівчинки, яка, обернувшись на ходу, ледь не впала з тріском через табурет, але миттєво виправила молоду рівновагу, повернулася і сіла, покривши табурет опалою спідницею. «Що?» — запитала вона, відкинувши волосся і косячись на господиню (табурет уже раз був зламаний). Він повторив. Вона радісно підняла брови — не думала, що станеться саме так, і сьогодні ж. «Я ж то сподівалася, — збрехала господиня, — що ви у нас переночуєте». — «О ні, — крикнула дівчинка, шурхотливим ковзанням підлітаючи до нього, і вела далі несподіваною скоромовкою: — А як ви вважаєте, я скоро навчуся плавати — одна моя подруга каже, що можна одразу, тобто треба спершу тільки навчитися не боятися — а це забере місяць...» — але господиня вже штовхала її в лікоть, аби вона доскладала з Марією те, що приготовлено ліворуч у шафі.

«Зізнаюся, не заздрю вам, — сказала та, що здавала посаду, коли дівчинка вибігла. — Останнім часом, особливо після грипу, у неї бувають усілякі спалахи та капризи, днями нагрубіла мені — важкий вік. Взагалі мені здається, добре було б, якби ви взяли до неї поки що якусь панночку, а восени — у хороший католицький інтернат. Смерть матері вона переживає, як бачите, досить легко — так, може, не показує — не знаю...

Скінчилося наше спільне життя... Я вам, до речі, ще залишилася винна... Ні-ні, годі, як же... Так, він тільки о сьомій приходить зі служби — буде дуже шкодувати... Життя — нічого не вдієш! Вона ж то, бідолашна, у кожному разі, на небесах спокійна, та й у вас кращий вигляд — а якби не наша зустріч... Просто не бачу, як би утримувала чужу дитину, а з сирітських притулків прямий крок самі знаєте куди. Ось я тому завжди і кажу: життя — одне слово. Пам'ятаєте, як ми з вами — на лавці — пам'ятаєте? Мені й у голову не приходило, що вона може знайти другого, — а все-таки — моє жіноче чуття: щось у вас було тужливе — саме за такою пристанню».

За листям народився автомобіль. Сідати! Знайома чорна шапочка, пальто на руці, невелика валіза, допомога червонорукої Марії. Постривай, уже я тобі накуплю... Захотіла неодмінно — поруч із шофером, і довелося погодитися та приховати досаду. Жінка, якої ми ніколи більше не побачимо, махала яблуневою гілочкою. Марія заганяла курчат. Поїхали, поїхали.

Він сидів, відкинувшись, між колін тримаючи тростину, вельми цінну, старовинну, з товстим кораловим набалдашником, і дивився крізь переднє скло на берет і задоволені плечі. Погода була незвичайно спекотна для червня, у вікно бив гарячий струмінь, невдовзі він зняв краватку і розстебнув комір. За годину дівчинка на нього озирнулася (показала на щось біля дороги, але він, хоч і обернувся з роззявленим ротом, нічого не встиг розгледіти — і чомусь без жодного зв'язку подумалося, що все-таки — майже тридцять років різниці). О шостій вони їли морозиво, а балакучий шофер пив пиво за сусіднім столиком, звертаючись до клієнта з різними міркуваннями. Далі. Дивлячись на лісок, що хвилястими стрибками все наближався з пагорба на пагорб, поки не з'їхав схилом і не спіткнувся об дорогу, де був перерахований і прибраний, — він подумав: «Чи не зробити тут привал? Невелика прогулянка, посидимо на моху серед грибів і метеликів...» Але зупинити шофера він не наважився: щось нестерпне було в образі підозрілого автомобіля, що ледарює на шосе.

Потім стемніло; непомітно запалилися їхні фари. У першій-ліпшій придорожній харчівні сіли повечеряти — і резонер знову розвалився поблизу, та, здається, задивлявся не так на панський біфштекс із дутою картоплею, як на шору її волосся у профіль і чарівну щоку: голубка моя і втомилася, і розчервонілася — подорож, масне печене, крапля вина — давалася взнаки безсонна ніч, рожева пожежа в пітьмі, серветка спадала з м'яко втиснутої спіднички — і це тепер усе моє — він запитав, чи здаються тут кімнати — ні, не здавалися.

Попри зростаючу млість, вона рішуче відмовилася проміняти своє місце попереду на підтримку й затишок у глибині, сказавши, що ззаду її нудитиме. Нарешті, нарешті серед чорної пашіючої безодні визріли й стали лускати вогники, і було негайно обрано готель, і сплачено за болісну поїздку та покінчено з цим. Вона майже дрімала, виповзаючи на хідник, застигаючи в бузковій, щербатій темряві, у теплому запаху гару, у шумі й дрижанні двох, трьох, чотирьох вантажівок, що користувалися нічним безлюддям, аби чудовисько-швидко з'їжджати під гору з-за рогу вулиці, де нив, і тужився, і скреготав прихований підйом.

Коротконогий, великоголовий старий у розстебнутій жилетці, неквапливий, повільний і такий, що все пояснював із винуватим добродушшям, мовляв, він тільки заступає господаря — старшого сина, який відлучився у сімейній справі, — довго шукав у чорній книзі... сказав, що вільної кімнати з двома ліжками немає (виставка квітів, багато приїжджих), але є одна з двоспальним. «Що зводиться до того ж, вам із донькою буде

тільки...» — «Добре, добре», — перебив приїжджий, а туманне дитя стояло віддалік, кліпаючи й дивлячись крізь поволоку на кішку, що двоїлася.

Вирушили наверх. Слуги, вочевидь, лягали рано — або теж були відсутні. Поки що, крекчучи й низько нагинаючись, гном випробував ключ за ключем, — із вбиральні поруч вийшла, у лазуровій піжамі, кучеряво-сива стара з горіховим від засмаги обличчям і мимохідь помилувавшись цією втомленою вродливою дівчинкою, яка, у покірній позі ніжної жертви, темніла сукнею на охрі, притулившись до стіни, спираючись лопатками й злегка відкинутою кудлатою головою, повільно хитаючи нею і посмикуванням повік ніби намагаючись розплутати занадто густі вії. «Відімкніть же нарешті», — сердито промовив її батько, лисий джентльмен, теж турист.

«Тут буду спати?» — байдуже запитала дівчинка, і коли, борючись із віконницями, щільніше примружуючи їхні щілини, він відповів ствердно, подивилася на шапочку, яку тримала, і мляво кинула її на широке ліжко.

«Ну от, — сказав він після того, як старий, заваливши валізи, вийшов і залишилися тільки стукіт серця та віддалене дрижання ночі. — Ну от... Тепер треба лягати». Хитаючись від сонливості, вона наштовхнулася на край крісла, і тоді, одночасно сідаючи, він притягнув її за стегно — вона, вигнувшись, виростаючи, як ангел, напружила на мить усі мускули, зробила ще пів кроку і м’яко опустилася йому на коліна. «Душенько моя, моє бідне дівчатко», — промовив він у якомусь загальному тумані жалю, ніжності, жадання, дивлячись на її сонність, димчастість, згасаючу усмішку, обмацуючи її крізь темну сукню, відчуваючи на голому, крізь тонкововняне, смужку сирітської підв’язки, думаючи про її беззахисність, покинутість, теплоту, насолоджуючись живою вагою її ніг, що розповзалися і знову, з найлегшим тілесним шурхотом, трохи вище схрещувалися, — і вона повільно обвила навколо його потилиці сонну руку в тісному рукавчику, обдаючи його каштановим запахом м’якого волосся, але рука сповзла, підошвою сандалії вона дрімотно відштовхувала несесер, що стояв поруч із кріслом... Прогуркотіло за вікном, і потім, у тиші, стало чути, як ниє комар, і чомусь це йому мимохідь нагадало щось страшенно далеке, якісь пізні вкладання в дитинстві, лампу, що пливе, волосся однолітки-сестри, яка давно померла. «Душенько моя», — повторив він і, відвівши носом, що терся, кучерю, теребливо приладжуючись, майже без натиску скуштував її гарячу шовковисту шию біля холодка ланцюжка; потім, узявши її за скроні, так що очі її подовжилися і напівзімкнулися, заповзявся її цілувати в розімкнені губи, в зуби — вона повільно витерла рот пучками пальців, її голова впала йому на плече, між повік виднівся лише вузький західний блиск, вона зовсім засинала.

У двері постукали — він сильно здригнувся (відсмикнувши руку від пояска — так і не зрозумівши, як, власне, він розстібається). «Прокинься, злазь», — сказав він, швидко її тормосячи, і вона, широко розплющивши порожні очі, через купину з’їхала. «Увійдіть», — сказав він.

Зазирнув старий і повідомив, що пана просять зійти вниз: прийшли з поліцейської дільниці. «Поліція? — перепитав він, морщачись у подиві. — Поліція?.. Добре, йдіть, я зараз спущуся», — додав він, не встаючи. Закурив, висякався, акуратно склав хустинку, мружачись крізь дим. «Слухай, — сказав він перш ніж вийти. — Ось твоя валіза, ось я тобі її відчиню, знайди, що тобі потрібно, роздягайся поки що і лягай; вбиральня — від дверей ліворуч».

«До чого тут поліція? — думав він, спускаючись кепсько освітленими сходами. — Що їм потрібно?»

«У чому справа?» — різко запитав він, зійшовши у вестибюль, де побачив застояного жандарма, чорного гіганта з очима і підборіддям кретина.

«А в тому, — почулася охоча відповідь, — що вам, як видно, доведеться супроводити мене до комісаріату — це недалеко звідси».

«Далеко чи недалеко, — заговорив мандрівник після легкої паузи, — але зараз за опівночі, і я збираюся лягати. Крім того, не приховаю від вас, що будь-який висновок, особливо настільки динамічний, звучить криком у лісі для слуху, не присвяченого в попередній хід думок, тобто простіше: логічне сприймається як зоологічне. Тим часом глобтроттеру [Глобтроттер - подорожує світом, від англ. globe “куля” та trot “бігти”.], який щойно потрапив у ваше райдужне містечко, цікаво дізнатися, на чому — на якому, можливо, місцевому звичаї — ґрунтується вибір ночі для запрошення в гості, запрошення тим паче неприйнятного, що я не один, а з втомленою дівчинкою. Ні, зачекайте, — я ще не закінчив... Де це бачено, щоб правосуддя передувало дії закону перед підставою його застосувати? Дочекайтеся доказів, панове, дочекайтеся доносика! Поки що — сусід не бачить крізь стіну і шофер не читає в душі. А на закінчення — і це, можливо, найістотніше — звольте ознайомитися з моїми паперами».

Потьмарений дурень ознайомився — оговтався і заповзявся чихвостити невдаху-старого: виявилося, що той не тільки сплутав два схожі прізвища, а й ніяк не міг пояснити, коли й куди потрібний пройдисвіт виїхав.

«Отож-бо», — сказав мандрівник мирно, досаду за затримку повністю вимістивши на поспішному ворогу — при усвідомленні своєї невразливості (слава Фатуму, що ззаду не сіла, слава Фатуму, що грибів не шукали в червні — а віконниці, звісно, щільні).

Добігши до майданчика, він схаменувся, що не помітив номера кімнати, зупинився в нерішучості, виплюнувши недопалок... але тепер нетерпіння почуттів не пускало повернутися за довідкою, — і не треба — пам’ятав розташування кімнат у коридорі. Знайшов, швидко облизнувся, взявся за клямку, хотів...

Двері були замкнені; і огидно піддалося під серцем. Раз замкнулася — значить, від нього, значить — підозра, не треба було так цілувати, сполохав, щось помітила, — або дурніше і простіше: з наївності переконана, що він ліг спати в іншій кімнаті, у голову не прийшло, що вона спатиме в одній, разом із чужим — усе-таки ще чужим — і він постукав, навряд чи ще сам усвідомлюючи всю силу своєї тривоги й роздратування.

Почув уривчастий жіночий сміх, мерзенне вигукування матрацних пружин і потім ляпання босих ніг. «Хто там? — сердито запитав чоловічий голос. — Ах, ви помилилися? Тож, будь ласка, не помиляйтеся. Людина тут займається справою, людина навчає молоду особу, людину переривають...» У глибині знову прокотився сміх.

Помилка була вульгарною — і тільки. Він рушив далі коридором — раптом зметикував, що не той майданчик — пішов назад, повернув за ріг, спантеличено глянув на лічильник у стіні, на раковину під краном, що капав, на чиїсь жовті чоботи біля дверей — повернув знову — сходи зникли! Ті, які він нарешті знайшов, виявилися іншими: спустившись ними, він заблукав у напівтемних приміщеннях, де стояли скрині, де з кутів виступали з фатальним виглядом то шафка, то пилотяг, то зламаний табурет, то скелет ліжка. Напівголос вилаявся, втрачаючи владу над собою, вимучений цими перепонами... Штовхнув двері в глибині і, вдарившись головою об низьку одвірок, випірнув у вестибюль із боку тьмяно освітленого закутка, де, почухуючи щетину щоки, старий дивився в чорну книгу, а на лаві поруч хропів жандарм — як у кордегардії. Отримати потрібну відомість було справою хвилини — злегка подовженої вибаченнями старого.

Він увійшов. Він увійшов і насамперед, нікуди не дивлячись, украдливо горблячись, двічі повернув тугий ключ у замку. Потім побачив чорну панчоху з гумкою під умивальником. Потім побачив розчинену валізу, розпочатий у ній безлад, напіввитягнутий за вухо вафельний рушник. Потім побачив грудку сукні та білизни на кріслі, поясок, другу панчоху. Тільки тоді він повернувся до острова ліжка.

Вона лежала на спині поверх недоторканої ковдри, заклавши ліву руку за голову, у халатику, що розійшовся донизу — сорочки не дошукалася, і при світлі червонуватого абажура, крізь каламуть, крізь задуху в кімнаті він побачив її вузький запалий живіт між невинних виступів стегнових кісточок. Із звуком гарматної пальби піднялася з дна ночі вантажівка, склянка задзвеніла на мармурі столика, і було дивно дивитися, як повз усе рівно плив її зачарований сон.

Завтра, звісно, почнемо з азів, із продуманої поступовості, але зараз ти спиш, ти ні до чого, не заважай дорослим, так треба, це моя ніч, моя справа — і, роздягнувшись, він ліг ліворуч від полонянки, що ледь хитнулася, і застиг, стримано переводячи подих. Так: година, якою він марив ось уже чверть століття, тепер настала, але хмарою блаженства він був скутий, майже охолоджений; напливи і розтікання її світлого халатика, мішаючись із одкровеннями її краси, ще тремтіли в очах складною збрижою, як крізь кришталь. Він усе не міг знайти оптичний фокус щастя, не знав, із чого почати, до чого можна доторкнутися, як найповніше в межах її спокою насититися цією годиною. Так. Поки що, з лабораторною обережністю, він зняв із кисті більмо часу і через її голову поклав на нічний столик між блискучою краплею води і порожньою склянкою. Так. Безцінний оригінал: спляча дівчинка, олія. Її обличчя в м’якому гнізді тут розсипаних, там збитих кучерів, із борозенками запечених губ, з особливою складочкою повік над ледь здавленими віями, просвічувало рудуватою рожевістю на ближчій до світла щоці, флорентійський обрис якої був сам по собі усмішкою. Спи, моя радосте, не слухай. Уже його погляд (погляд того, хто дивиться на страту чи на точку в прірві, що відчуває себе) поповз по ній вниз, ліва рука рушила в дорогу — але тут же здригнувся, бо ворухнувся хтось інший у кімнаті — на межі зору — не одразу впізнав віддзеркалення в дзеркалі шафи (його піжамні смуги, що йшли в тінь, та неясний відблиск у лакованому дереві, та щось чорне під її рожевою кісточкою). Нарешті, зважившись, він злегка погладив її по довгих, трохи розсунутих, трохи липких ногах, що шершаво свіжіли донизу, рівно розпалювалися до верхів’їв — із шаленим торжеством згадав ролики, сонце, каштани, все... — поки кінчиками пальців погладжував, тремтячи і косячись на товстий горбик, ледь опушений, — по-своєму, проте споріднено зібравши в собі щось від її губ, щік, — а трохи вище, на прозорому розгалуженні вен, упивався комар, і, ревниво проганяючи його, він ненароком допоміг спасти одвороту, що вже давно заважав, і ось вони, ось, ці дивні, сліпі, ніби двома ніжними наривами спухлі груденята — і тепер оголилася вздовж тонкого, ще дитячого м’яза натягнута, молочно-біла западина пахви в п’яти-шести розбіжних, шовковисто-темних штрихах — туди ж стікав навскіс золотий струмок ланцюжка — мабуть, хрестик чи медальйон — і вже починався знову ситець — рукав круто закинутої руки. Вкотре нахлинула і завила вантажівка, наповнюючи кімнату тремтінням, — і він зупинявся у своєму обході, ніяково нахилившись над нею, мимоволі втискаючись у неї зором і відчуваючи, як підлітковий, змішаний із русявістю запах її шкіри свербежем проникає в його кров. Що мені робити з тобою, що мені з тобою... Дівчинка уві сні зітхнула, розплющивши пупок, і повільно, з воркуванням, подих випустила, і цього було достатньо їй, аби продовжувати далі плисти в колишньому заціпенінні. Він тихенько

витягнув з-під її холодної п’яти зім’яту чорну шапочку — і знову завмер із биттям у скроні, з поштовхами ниючої напруги — не смів поцілувати ці незграбні соски, ці довгі пальчики ніг із жовтуватими нігтями — звідусіль повертаючись збіжними очима до тієї замшевої щілинки, що ніби оживала під його призматичним поглядом, — і все ще не знаючи, що вдіяти, боячись проґавити щось, до кінця не скористатися казковою міцністю її сну. Задуха в кімнаті та його збудження ставали нестерпними, він злегка розпустив піжамний шнур, що впивався в живіт, і, скрипнувши сухожиллям, майже безтілесно ковзнув губами там, де виднілася родимка у неї під ребром... але було незручно, жарко... напір крові вимагав неможливого. Тоді, потроху почавши чаклувати, він став водити магічним жезлом над її тілом, майже торкаючись шкіри, випробовуючи себе її тяжінням, видимою близькістю, фантастичними зіставленнями, дозволеними сном цієї голої дівчинки, яку він немов міряв чарівною мірою, поки слабким рухом вона не відвернула обличчя, ледь чутно уві сні причмокнувши, — і все завмерло знову, і тепер він бачив поміж коричневими пасмами пурпуровий обідок вуха і долоню звільненої руки, забутої в колишньому положенні. Далі, далі. У дужках свідомості, як перед забуттям, миготіли ефемерні околиці — якийсь міст над біжучими загонами, бульбашка повітря в склі якогось вікна, погнуте крило автомобіля, ще щось, десь бачений нещодавно вафельний рушник, а тим часом він повільно, не дихаючи, підтягувався і ось, розраховуючи всі рухи, став прилаштовуватися, примірятися... Він відчув пломінь її ладної ляжки, відчув, що більше стримуватися не може, що все — однаково — і в міру того, як між його шерстю і її стегном закипала солодкість, ах, як відрадно розкріпачувалося життя, спрощуючи все до раю, — і ще встигнувши подумати: ні, прошу вас, не прибирайте — він побачив, що, зовсім прокинувшись, вона диким поглядом дивиться на його здиблену наготу.

Миттєво, у провалі синкопи [від грец. Synkope – скорочення. Зміщення музичного наголосу з сильної частки такту на слабку], він побачив і те, чим їй це видалося — якою потворністю чи страшною хворобою — чи вона вже знала — чи все це разом, — вона дивилася і лементувала, але чарівник ще не чув лементу, оглушений власним жахом, стоячи на колінах, підхоплюючи складки, ловлячи шнур, намагаючись зупинити, заховати, клацаючи скошеною судомою, безглуздою, як стукіт замість музики, безглуздо стікаючи топленим воском, не встигаючи ні зупинити, ні сховати. Як вона скотилася з ліжка, як вона тепер репетувала, як тікала лампочка у своєму червоному куколі, як гуркотіло за вікном, ламаючи, добиваючи ніч, усе, все руйнуючи. «Замовкни, це по-доброму, така гра, це буває, замовкни ж», — благав він, літній і пітний, прикриваючись миготливим макінтошем, трясучись, одягаючи, не влучаючи. Вона, як дитя в екранній драмі, затулялася гостреньким ліктем, вириваючись і продовжуючи безглуздо репетувати, і хтось бив у стіну, вимагаючи неймовірної тиші. Спробувала вибігти з кімнати, не могла відімкнути, а він не міг ухопити, нема за що, нікого, втрачала вагу, слизька, як підкидьок, із ліловою дупкою, із викривленим немовлячим личком — покотилася — з порога назад у колиску, з колиски зворотним плазуванням у лоно бурхливо воскреслої матері. — «Ти у мене заспокоїшся, — кричав він (поштовху, точці, неіснуючому). — Добре, я піду, ти у мене...» — впорався з дверима, вискочив, оглушливо замкнув за собою — і, ще слухаючи, стискаючи в долоні ключ, босий, із плямою холоду під макінтошем, так стояв, так занурювався.

Але з найближчого номера вже з’явилися дві старі в халатах: перша, як негр сива, кремезна, у лазурових штанях, із заокеанським захлином і цоканням — захист тварин, жіночі клуби — наказувала — цюанс, цюдвер, цюсубть — і, дряпнувши його по долоні,

спритно збила на підлогу ключ — протягом кількох пружинистих секунд він і вона відштовхували одне одного боками, але все одно все було скінчено, звідусіль витягувалися голови, гримів десь дзвінок, крізь двері мелодійний голос немов дочитував казку — білозубий у ліжку, брати з шапрон-рушницями — стара заволоділа ключем, він швидко дав їй ляпаса і побіг, увесь дзвенячи, вниз липкими сходами. Назустріч бадьоро здирався брюнет з еспаньйолкою в підштанцях, за ним звивалася щупла блудниця — повз; далі — піднімався привид у жовтих чоботях, далі — старий розкорякою, жадібний жандарм — повз; і, залишивши за собою безліч пар ритмічних рук, гнучко простягнутих у запрошальному сплеску через бильця, — він, піруетом, на вулицю — бо все було скінчено, і будь-яким викрутом, будь-яким здриганням треба негайно здихатися непотрібного, доглянутого, найдурнішого світу, на останній сторінці якого стояв самотній ліхтар із затушованою біля підніжжя кішкою. Відчуваючи босість уже як провал в інше, він помчав попелястим хідником, переслідуваний тупотом серця, що вже відставало, і найостаннішим до топографії бувшого зверненням була негайна вимога потоку, прірви, рейок — однаково як, — але негайно. Коли ж завило попереду, за горбом бічної вулиці, і виросло, здолавши підйом, розпираючи ніч, уже осяваючи спуск двома овалами жовтуватого світла, готове ринути — тоді, ніби танцюючи, ніби винесений трепетом танцю на середину сцени — під це зростаюче, рипогрюкотний ухмиш, краков’як, громове залізо, миттєвий кінематограф терзань — так його, забирай під себе, рвякай хруп — плазом приплеснутий обличчям я їду — ти, коловертню, не розтягуй по шматках, ти, кромсаюче, з мене досить — гімнастика блискавки, спектрограма громових миттєвостей — і плівка життя лопнула.

Париж, жовтень-листопад 1939 р.

Переклад: А.Невідомий, 2026 р.